

MİNE SULTAN ÜNVER

YANAĞIMDA
Soğuk BİR Buse

Vahdettin ile
Mustafa Kemal
Arasında Bir Kadın:
Sabiha Sultan

“Ben memleketiyle birlikte bedenen ve ruhen yıkılmış bahtsız bir hünkârın kızıyım...

Bana dinimin İslam olduğunu ecdadımın kurduğu vatanın sevgisiyle beraber telkin ettiler. Bu iki akideyi kanımda hissederek büyüdüm ve ihtiyarladım.

Gönlüm ister ki Türk milleti tarihine karşı hürmetkâr olsun; geçmişte yaşamış şahsiyetlerin hizmetlerini, büyüklüğünü unutmasın... Onlara hak ettikleri kıymeti versin; Osmanlı Devleti'nin tarihte kazandığı azametli, vakarlı yeri küçümsemesin. Maziye karışan bedbaht hükümdarlara şimdiye kadar yüklenen ithamların yerinde olup olmadığını tam bir müsamaha ve titizlikle tetkik etsin.

Bugün Cumhuriyet kurulmuş, ailemiz vazifesini yapıp geçmiştir. Türk milletinin bizleri artık dedikodu mevzuu etmesi ayıptır, çünkü milletimiz için Osmanlı tarihi iftihar edilecek bir mirastır. İmparatorluk ayrı bir devirdi fakat o da Türk'ündü, tıpkı bugünkü Cumhuriyet gibi...”

Rukiye Sabiha Sultan

HEYECAN...

1952 Yaz Sonu

Sabiha Sultan'ın beni huzuruna kabul edeceği haberini aldığımdan beri heyecan içinde geçirdim şu iki günü. Sanki akrep ve yelkovan birbirini kovalamayı bıraktı, gece ve gündüz sırasını unuttu. Zaman daha bir ağır geçer oldu. Nihayet o gün gelip çatığındaysa huzura kabulüme saatler olmasına rağmen erkenden hazırlandım.

Bir sultan efendiye takdime yakışacak şekilde en uygun elbisemi giydim, inci kolyemi ellerim telaştan titrediği için güçlkle takabilmişim. Aynı irilikteki inci küpeleri kulağıma ilştirirken tepeden tırnağına titreyip durduğumdan bir türlü beceremeyip vazgeçtim. Elimdekileri konsolun üzerine bıraktım ve odamın denize bakan penceresine yöneldim.

İstanbul'un en güzide beldelerinden Rumelihisarı'nda ikamet ediyordum. Konağın harikulade manzarasını uzun yıllardır seyreylediğim için ister istemez kanıksamışım. Zira insanoğlu pek kolay alışır. Yine de bu manzaraya dalıp giderek bir süre heyecanımı bastırmak istemişim.

Gökyüzünde engine doğru yol alan ince bulutlar da heyecanımı paylaşıyor gibiydi. Ya dalgaların ahenkle birbirinin peşi sıra süzülüşü? Ne kadar da hoştu! Gel gör ki aç olmasalar da arsızlıklarından hâlâ balık kovalama hırsındaki martıların çığlıklarını dinlemek dahi dindiremedi heyecanımı.

Sultan'ın konağı benimkine çok yakındı. Vakit erken de olsa, oraya doğru yavaş yavaş yürümeye karar verdim. Yoksa boğulacaktım. Meğer mazime dokunan, tanıdık bir simayı göreceğ olmasaydı nasıl da önüne geçilemeyen bir telaşmış...

Konaktan çıktım. Güneşin berrak ışıkları ve Boğaz rüzgârının serin esintisi altında ağır ağır yürümeye başladım. Böyle durumlarda siz geleceğe doğru ilerlerken aslında geçmiş de size gelir.

İşte Sabiha Sultan, Sultanım... Osmanlı hanedanının son hünkârı Vahdettin'in güzellikleri dillere destan iki kızından en kıymetlisi... Batılı bir prenses gibi büyütülmüş, son derece görgülü bir kadın...

Hele İstanbul'un işgal altında olduğu günlerde en çok da talipleri sebebiyle dillerdeydi Hanım Sultan. Öyle güzeldi ki evlenme çağına geldiğinde İran şahı Ahmed Kaçar Han, Hamidiye kahramanı Rauf Bey, Babanzadelerden Fuat Bey, Yüzbaşı Saffet Bey, Şamlı Suphi Bey ve hatta sonradan yeni Türkiye'nin kurucusu olacak Çanakkale kahramanı Mustafa Kemal onunla evlenebilmek için saraya gelenlerden bildiklerimizdi. Kim bilir kaç bakış onun ışığıyla söndü, kaç bahtsız onun sevdasına düştü...

Hiçbir şeyi tam olarak bilemeyiz ama iyiyle kötü, doğruyla yanlış, talihle bahtsızlık "kader" denilen tekmede mayalanır; bazen parlak bir yıldız gibi ışıldar, bazen de bir mezar gibi hep karanlık kalır.

Hadiseler başka türlü cereyan etse ve Sabiha Sultan kahraman Mustafa Kemal Paşa'nın teklifine, "Evet" deseydi tarih nasıl yazılırdı kim bilir... Peki ya Mustafa Kemal'in manevi evlat edindiği, ilk kadın savaş pilotu olacak küçük kızın isminin Sabiha olması rastlantı mıydı? Neler neler konuşulmuştu! Yine de biz her şeyi bilemeyiz.

Sabiha Sultan, Menderes hükümetinin, hanedanın kadın mensuplarının Türkiye'ye girişini serbest bırakması sayesinde dönmüştü İstanbul'a ve derhâl Türk vatandaşı olup "Osmanoğlu" soyadını almıştı. Bense döndüğünü duyar duymaz kendisiyle görüşebilmek için bir rica mektubu bırakmışım konağına. Gençliğimde hayranlık duyduğum, hatta birlikte aynı piyanoya oturup vals çaldığımız asil Sabiha Sultan... Beni hatırlayacak mıydı acaba?

Belki sohbetimiz sırasında cesaretim gelir de bir fırsat bulur; dilim damağım kurumaz, kelimeler dolaşmazsa Yüzbaşı Sencer'i de sorardım ona. Kim bilir, yeri gelir Sencer'in hizmetlerinde bulunduğu Nice'teki o sürgün günlerinden bahsedirdi bana. Merakımı, saf merakımı giderir, bir sırdaş gibi dertleşirdi benimle. Zira Sencer'im, hanedan mensupları Ankara hükümetinin kararıyla yurt dışına gönderildiklerinde, diğer hanedan mensuplarına olduğu gibi Sabiha Sultan ve Şehzade Ömer Faruk Efendi'ye de refakat etmişti.

İnsan birden nasıl da umutlanıyor! Hayali hayale, arzuyu isteğe ekliyor. Zaman kısalsın, bilinmeyenler aydınlansın, geçmişin kara tülü üstünden atılsın istiyor. Gerçeğin metal gibi ağır yükü hafiflesin...

Yeniden aynanın karşısına geçerek şöyle bir baktım endamıma. Saraya gidip geldiğim o gençlik yıllarıma göre ruhum da bedenim gibi çok değişmişti elbette. Yok yok! Belki ruhum

hâlâ o çocuk ruhu... Saf... Belki acılar, belki yaşadığımız kötü hadiseler biraz çoğaldı. Ama şu vücut, şu endam, şu beden? O zaman bir tazeydim, şimdi kırklı yaşlarımdayım. O zaman pek saf ve duruydum, şimdiyse acı tatlı birçok hatırayla tecrübenin tesirinde bambaşkayım. Bir imparatorluğun batışına şahit olmak, yeni bir memleket vücuda gelirken eskiyi ardında bırakmaya çalışan bir rejime uyum sağlamak kolay mı? Öte yandan çileli kaderime ne demeli? Sadece olaylar olup bitmiyor ki! Olup bitenlerin bir beyaz kâğıdı dolduran yazı gibi üzerimizden geçişine ne demeli? Üstelik o yazı bazen okunmaz, silik, yasak; hatta... Neyse...

Aynada görünen ben, yani Neva Hanım, kendine göre hâlâ hoş ve zarif... Avrupai usulde kısa kesilmiş kumral saçları gayet parlak... İmtihani sabır olanların aksine, ailesinin bütün kadınlarında olduğu üzere saçlarındaki aklar ancak tek tük... Teni pürüzsüz, kaderin hilebaz oyunları ile oradan oraya savrulmasına rağmen hazin tecrübeler yine de simasında derin izler bırakamamış. Derin kırışıklıkları olmasa da dolgun dudaklarının kenarlarında ve koyu yeşil gözlerinin altında hüznü, ince çizgiler var elbette fakat bakışları hâlâ ışıltılı... Bu ışıltı belki de musikiyle hemdem olması sayesinde bir türlü sönmedi.

Çocukluğundan bu yana musikiydi kimi zaman karnını doyuran, kimi zamansa ruhunu koruyan. Melodilere sığındı, müziğin ahengi sarıp sarmaladı onu. İsyanını kemanını inleterek haykırdı, yalvarışları arp tellerinde ses buldu, neşelendiyse piyanonun tuşlarında ritim buldu. Hayata belki de notalarla tutunmuştu. Ne zaman kaderin üzerine kara önlük geçirmiş demircisi onu kızgın ateşe soktu, örsü altında çekiçledi; ruhu o çekiç darbelerindeki ritmi, o ritimdeki müziği duydu!

Sanki başka birinden bahseder gibi anlatıyorum kendimi. Fakat aslında bu durum en çıplak hakikatim... Öyle çok karakter var ki bedenimde. Aslında biraz özgür olsam, şartlar biraz uygun olsa eteklerimden hepsini savuracağım. Bir bedende birkaç kişi birden yaşıyor gibi... Bazen ben dahi kendime şaşıyor, hâlîme hareketlerime inanamıyorum. Bir mutluyum, sonra bir anda mutsuz... Evvela gökte, semanın en yükseklerinde süzülüyorum; sonra bir anda en derin kuyulara düşüp hapsolüyorum. Bir kocakarı, dünyaya geldiğim mevsimden sebep böyle olduğumu söylemişti. Ölene kadar birkaç karakterle, ani ve birbirine zıt duygu sellerinde boğuşarak yaşamaya mahkûmmuşum. İnanmasak bile buna tecrübe ede ede inanır, alışırız işte.

Henüz bir körpeydim o vakit. Şuh değildim belki, alımlı ve duruydum. Bazı bakışlar boş bırakmaz, hissettirirlerdi bunu bana. Kocakarı, yoksulluğum bariz olsa da, yanımdaki Mehpare Hanım'ın varlıklı olduğunu düşünerek el falıma bakmak istemişti. İşgal senelerinin o fukaralık günlerinde karnını doyurabilmek için ne yapsın garip. Ya biz? Onca felaket hâlînde ne olup bittiğini bir falcıdan duymanın ihtiyacına kapılmadık mı? Beni pek seven Mehpare Hanım musikiye yatkın fitratım sebebiyle ruhumun hercai olduğunu söyleyerek kadının kanaatine burun kıvırsa da kocakarı elimi yakalayıp avucumu açmıştı bile. Fakat o an başını hayretle çekip bize belli etmemeye çalışarak gözlerini kaçırmıştı. Sanki falıma değil, kader haritama bakmak istememişti. Tereddüt ettiğini görünce, bu kez meraklanarak avucumu okuması için kadına ısrar eden Mehpare Hanım olmuştu.

“Çok çekecek!” demişti kadın. “Kaderi çileli... Ama çok da zengin olacak, seçkin hanımlar gibi rahat yaşayacak. Bir istidadı var; o sayede pek beğenilecek, istenecek, aranacak.

Bir de çok sevecek, sevilecek. Fakat...” Fakat faslını hileyle geçiştirmiş, “Zengin olacak, çok zengin,” diye tekrarlamıştı. Sonra da hince gülmüşü. “İki kez de izdivaç edecek.”

O vakit Mehpere Hanım tebessüm edip kulağıma fısıldamıştı:

“Artık hanım olduğunda bizi de hatırlarsın güzel Neva. Kim karnı açken çıkardığımız mecmuaları alıp okur ki?”

Nasıl unutabilirim sizi, üzerimdeki emeğinizi, himayenizde tattığım huzuru Mehpere Hanım. Sizi ve pek kıymetli İsmail Saib Efendi’yi... Nur içinde yatasınız. Neleri de hatırlıyorum şimdi? Nereden çıkıp geliyor bunlar böyle? Unutmak diye bir şey yok sanki. Geçmiş uykudan bir gerekçeyle kalkıp geliyor. Canla başla karşınıza çıkıyor.

Üstelik o kocakarı ne dediye doğru çıktı. Zengin oldum, musiki yeteneğimle takdir görüp beğenildim ve çok sevdim, aynı zamanda sevildim de... Herkesin seviyormuş gibi yaptığı fakat sevginin ne olduğunu pek az kimsenin bildiği bir zamanda yaşıyorum artık. Bilemiyorum; belki eskiden de öyleydi, hatta belki de bütün zamanlar böyleydi. Olsun, sevebilmek beşerlikten sıyrılıp insan kalabildiğine işarettir. Yani hayvan tarafını bastırıp meleklerin mertebesine doğru süzüldüğüne delalet... Yüce kitabın dediği gibi, muhabbet üzere var edilmişî âlem ve ben insanları çok sevdim.

Düşünüyorum da aslında Yüzbaşı Sencer’in hakkı vardı. Beni cemiyet içinde tanıdığında bir söz etmişî de kadını içgüdüyle beni kıskandığı için böyle söylüyor sanmışîm.

“Sırça kuşum sen nasıl bir meleksin ki bir kere tanışan yanından ayrılmak istemiyor. Fakat sevgi, her yanda bitebilen kötü otlar gibi, rastgele yeşerip büyümemeli yüreğimizde. Hassasiyetle seçilmeli sevgi tohumunu ekeceğin toprak. Zira

ancak toprağın verimine göre tohumun filizi sana layık bir fideye dönüşebilir.”

Haklıydı fakat fıtratım bu gerçeği kabulden uzaktı işte. Yüreğimdeki muhabbet öyle engindi ki müsriflik ederek dağıttım herkese. Aslında pişman da değilim. Şimdi heyecanla Sabiha Sultan’a gidişim dahi maziye duyduğum muhabbetten değil mi? Öte yandan sevdiğimiz, özlediğimiz, hasret kaldığımız birine giderken kendimize de gitmez miyiz?

Haydi Neva, aynaya öyle bakıp kaldın. Az önce zamanı geçiremezken, şimdi biraz daha oyalanırsan yetişemeyeceksin!

Meşin çantamı kolumun altına alıp odamdan çıkarken konsolun üzerindeki inci küpeleri son anda hatırladım. Aceleyle avucuma alıp bir yandan takmaya çalışarak merdivenleri hızla indim. Konağın avluya açılan kapısından çıktığımda, Arap bacım Nur Kalfa’nın çatlak sesini işittim ama dönmedim:

“Hanımım, Seyit Efendi’ye haber etseydim de sizi götürseydi...”

Nur Kalfa koca göbeğini gizlemek için belindeki kuşağı haddinden fazla sıkmış olmalıydı. Zira çatlak sesi zorlukla çıkıyor gibiydi. Yine de tatlı ve vazgeçilmezdi bu çatlak ses.

“Merak etme Nur’um, güneş Edirnekapı tarafına meyletmeden önce dönerim.”

O sırada ellerimle enseme topladığım saçımı kontrol ediyordum ki yeniden Nur Kalfa’nın sesini işittim. Sanki minik bir kız çocuğuymuşum gibi muhabbetle sesleniyordu ardımdan. Hakikaten de öyle seviyordu beni.

“Öperim senin o ince narin parmaklarını, hem de tek tek hanımım...”

Deli kadın! Bu kez sesi farklı bir yerden geliyordu. Hangi ara çıkmıştı üst kata da sokakta gidişimi izlemeye durmuştu? Arap bacım benim, yoldaşım...

Seneler evvel kocakarı eksik söylemişti; çok çekecektim belki ama her daim Mevla yanıma bir dertdaş nasip edecekti; himaye görecekti, beterinden esirgenecektim. Bu dünya, adı üzerinde bu fani, geçici dünya, her birimiz için imtihan süremiz doldukça son bulacaktı. Ve Yüce Allah'a yarattıkları adedince şükür ki hayatım yine de güzel bir hayattı.

Sokağı dönmeden evvel ıhlamur ağaçları arasına saklanmış gibi duran konağın harem tarafındaki penceresine baktım. Sadece, doğduğu Hicaz topraklarından beri doladığı usulde başına sardığı binbir renkli kumaşı görebiliyordum.

İşte oradaydı ömrümün neşesi Arap bacım, teni kara olsa da hayatıma güneş olan Nur'um.

HAYAT!

Suyun öteki tarafındayım, Dobruca'dan...

Bu; göçmenim, muhacirim demektir. Ki ben, iki kelimeye hapsedilerek "Balkan Savaşları" denilen o zulümden kurtulanlardanım. 1912 senesinde Rusların, Avrupalıların, bilinir bilinmez nice fenalığın milliyetçilik sevdasıyla sadakatlerini zehirleyerek isyana teşvik ettiği, oysa asırlarca Osmanlı'nın huzur ikliminde soyunu devam ettirmiş Bulgar, Sırp, Yunan ve diğerlerinden kaçanlardanım.

Dünya Savaşı'nın habercisi, yeryüzünün gelmiş geçmiş en büyük acılarından biriydi orada yaşananlar. Henüz beş yaşındaydım ama hatırımda pek çok şey kalmış. Günler ve geceler boyu sürekli yürüdüğümü hatırlıyorum mesela.

Hem savaştan hem de çetelerin katliamından yalın ayak kaçan yüz binlerce insanın sadece bir kısmıydık biz. Hasta olduğumu hatırlıyorum; annemin öleceğim endişesiyle şifa için yalvarışını, taşların üzerinde seke seke giden arabalarda ateşler içinde yandığımı, günlerce aç kaldığımı... Kadınların, çocukların ağlamalarını, yaşlıların iniltilerini... Edirne'ye varana kadar iki kez çete saldırısına uğradığımızı ve benden

ancak iki yaş büyük ağabeyimin, babamın silahıyla bizi o haydutlara karşı müdafaa edişini...

Felaket, açlık, yokluk, belirsizlik, korku sadece acıyı, fer-yadı, yoksulluğu, öfkeyi büyütüyor; çocukların yaşını da büyütüyor.

Her şeye rağmen toprağı, malı mülkü elinden alınıp kovulan biz Dobrucalılar talihliydik. Sonradan kayıtlara geçtiği üzere; askeri, sivili 1,5 milyon insan katledilip iki milyonu bilin-mezlere göç ederken hayatta kalmayı başarmıştık. Üstelik Edirne'ye kadar varabilmiş ve ardımızdan akın akın gelenler olunca herkesten önce İstanbul'a sevk edilmiştik. Oysa pek çoğu bizim kadar talihli değilmiş. Gemilerle vatanından göçenler ellerinde ne var ne yoksa veriyor fakat denize açıldıklarında acımasızca Karadeniz'in sularına atılıyorlarmış. Kimi çeteler köylüleri altın karşılığında emniyetle Edirne'ye götüreceklerini söyleyip yolda kadın çocuk demeden katle-diyorlarmış.

Osmanlı'yla olduğu kadar birbiriyle de mücadele eden, ancak menfaatleri gereği kimi zaman anlaşarak birlikte zulmeden Bulgar, Sırp, Yunan komitacılarından ne beklenebilir? Bu insan bozmalarının haysiyetlerini iki paralık etmesindense canına kıyan körpe kızların hikâyelerini anlattıklarını hatırlıyorum çokça. Göç sırasında haftalarca birbirinin üstüne yığılı hâlde vagonlarda giderken, edebinden ihtiyacını göremeyip karnı patlayan genç kadınları da işitmişim.

O vakitler İttihatçıların fikir ayrılığına düşmesi yüzünden dağılan, ardından geri çekilen Osmanlı ordusuna destek olmak adına pek çok İslam memleketinden gönüllüler gel-mişti. Kazan Türkleri Hilal-i Ahmer'e çokça para yardımı yaparak destek olmuştu. Medine'de tahsil gören dört yüz

kadar genç, savaşa gönüllü katılmak üzere İstanbul'daydılar. Sonra İstanbul'da rastladığım genç kızları hatırlıyorum; Petersburg'da eğitim alan münevver Osmanlı kadınlarıydı onlar. Balkanlar elden giderken Rusya'da duramayıp dönmüş ve cepheye koşarak hemşireliğe, aşçılığa, velhasıl her neye ihtiyaç varsa o vazifeye soyunmuşlardı.

Fakat bir kere manen umutsuzluğa kapılmıştı Osmanlı. Dünyayı saran milliyetçiliğin etkisiyle dört bir taraftan çözülmüştü. Avrupalı memleketlerin teşvikiyle ihanetler, isyanlar her yanda patlak vermişti. Balkanlarda isyan savaşa dönüşmüştü ya, kimin dost kimin düşman olduğunu bilememek fenaydı. Arnavutlara dahi güvenilemiyordu.

“İttihatçı” ve “Hürriyetçi” olarak ikiye bölünen ordu, cephede birbirine yardım etmeyecek kadar yozlaşmıştı. Rusya gayet kolay silah sevkiyatı yapıyordu, üstelik Trablusgarp'taki isyan da savaşa evrilmişti. Ve ben, bu mezalimde babamı kaybetsem de annem ve ağabeyimle İstanbul'a selamete ulaşanlardandım.

İstanbul, Balkan ve Kırım göçerlerinin ardından, takip eden senelerde dört bir yandan göç edenlerle dolup taşacak, savaş ve sonrasında işgalle fakir düşecekti. Fakat biz göç ettiğimizde, üzerine yığılan onca sefil umuda rağmen henüz tükenmemişti şehirlerin kraliçesi.

Halk bağına basmıştı muhacirleri. Kimi akrabalarının yanına yerleşirken, kimi yerli halkın merhametiyle himayeye alınmıştı. Biz ise Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti (Osmanlı Kadınının Hakkını Savunma Derneği) mensuplarının yüce gönüllülüğüne mazhar olmuş, cemiyetin binasında bir odayı yuva bilmiştik.

Annem temizlik, getir götür işlerine bakıyordu. Ağabeyim ise cemiyetin çıkardığı kimi yayınları omzuna çapraz astığı çantayla sokaklarda çığırkanlık ederek satmakla vazifelendirilmişti. Geceleri rüyasında dahi, “Yazıyor, yazıyor!” diyerek haykırdığını hatırlarım. Bendeniz ise cemiyet görevlileri ve üyelerinin neşesi şirin bir kız çocuğu olarak etrafta dolaşırdım. Bilhassa cemiyetin yabancı memleketlerden olan üyeleri tarafından pek sevimli bulunarak Fransız kadınların kucağında vakit geçirirdim.

Geçinip gidiyorduk; mütevazı, karnımızı doyuracak bir düzen kurmuştuk. Fakat her geçen gün kara bulutlar Osmanlı üzerinde daha bir hızla toplanmaktaydı. İmparatorluğun her yanından kötü haberler geliyordu; üstelik sadece imparatorluk da değil, tüm dünya çalkalanmaktaydı. İnsanoğlu hiç değişmiyordu. Vicdanıyla hırsları arasında bocalıyor ve nihayet kan döküyordu.

Balkan ve Trablusgarp savaşlarıyla pek çok toprak kaybedilmişti. Savaşlar ve isyanlarla uğraşmaktan yorgun dönen birlikleri, bizler gibi dört bir yandan akın eden perişan hâldeki göçmenler takip etmişti. Her savaştan sonra Anadolu, mültecilerin akınına uğruyordu. Osmanlı kaynarken diğer ülkeler de sükûnet içinde değildi. Dünya sömürü atlasındaki mevcut paylaşımından memnun olmayanlar hızla silahlanıp sınırları yeniden çizmeye hazırlanıyordu.

Küçük olduğum için o günlerde bu vahim gidişattan habersiz, sübyana mahsus saf bir dünyanın hülyası içindeydim. Fakat İstanbul’a yerleşeli henüz sene dolmamışken bir sabah cemiyet üyeleri aceleyle toplandılar. Yüzlerindeki ifade memnuniyet miydi, yoksa keder mi anlayamıyordum ama heyecan ve telaş içindeydiler. Sanki bir şey anlayabilecekmişim gibi benden iki yaş büyük ağabeyim kulağıma fısıldamıştı.

“İttihatçılar saraya baskın yapıp hükümete el koydular. Abdülhamit Han artık padişah değil.”

İttihat ve Terakki tek otorite merkezi olmuştu. Yaklaşık bir sene sonra da savaş başlayacaktı. Almanlarla ittifak edip savaşa girildiğinde bu savaşın Osmanlı'nın son savaşı olacağını kimse bilmiyordu. Anadolu'nun evlatları dört sene boyunca ismini bilmedikleri, haritada yerlerini gösteremeyecekleri topraklarda ülkeleri için savaşıp Avrupa'nın ortalarından Afrika'ya, Kafkaslardan Ortadoğu'ya kadar geniş bir coğrafyada yedi düvele karşı direndiler. Şimdi anlaması güç belki fakat Türk, Kürt, Ermeni, Arap ve Yahudi tek millettik. Gerçi kısa bir süre sonra Balkan milletlerinin tebaadan kopuşu gibi bu birlik de bozulacaktı. Ve nihayet Dünya Savaşı'nın ardından varlığımızı tamamen elimizden almak isteyenlere karşı Kurtuluş Savaşı'nı verdiğimiz vakit, Millî Mücadele deyip biz de Türklüğümüze tutunacaktık.

Birinci Dünya Savaşı önceki savaflara göre bambaşkaydı. Zira kontrolü imkânsızdı ve sonuçları da hesaplanamayacak bir hâle gelmişti. Fakat ne gariptir ki vatan evlatları cephede savaşıp canını verirken hayat bir şekilde devam ediyordu. Her evden ya eş ya bir evlat gönderilmişti ama kalanlar o bildik düzeni sürdürüyordu. İnsanlar evleniyordu yine, çocuklar dünyaya geliyordu, okullarda eğitime devam ediyordu, esnaf her gün kepenk açıp ticaret yapıyordu. Tapuda emlaklar el değiştiriyor, adliyelerde davalara bakılıyordu. Boğaz yine gemilere yol, Küçüksu yine pikniklere mekândı. Yaz gelince sayfiyeye çıkılıyor; moda göre kıyafetler yenileniyor, mobilyalar değiştiriliyordu. Akşamları yine meyhaneler tıka basa doluyor, insanlar savaştan haberleri yokmuşçasına eğlenmeye devam ediyordu.

Elbette hüznü de vardı. Para eskisi kadar değerli olmadığı için yokluk baş göstermişti. Ekmeğin fiyatı on iki, buğday beş, zeytinyağı yirmi üç, pirinç otuz, şeker altmış misli artmıştı. Ama her şeye rağmen bir şekilde hayat devam ediyordu. Hatta dünya savaşta değilmiş gibi sosyal meselelerin çözümü adına halkı eğitme gayretini sürdürenler vardı. Böyle faaliyetlerde bulunanlardan biri de bizi himayesine alan cemiyetti.

Kadınlar Dünyası adında bir gazete çıkarmaya başlamıştı. Gerçi imparatorluğu savaşa sürükleyen Enver Paşa ve takımının iddia ettiği gibi Almanlarla ittifak etmenin sanılanın aksine bizi felakete götürdüğü belli olunca, gazete de yayınına dört sene ara verecekti. Zira o dönemde memleketin varlığı, siyasi ve iktisadi kurtuluşu için başka türlü çalışmak gerekecekti.

Kadınlar Dünyası, adı üzerinde kadınlar için çıkarılan resimli bir mecmuaydı. Tanzimat'la birlikte Osmanlı kadınının durumu değişmeye başlamıştı ki o tarihten sonra, kimi zaman sahibi erkek, yazarları kadın ya da hem sahibi hem de yazarları kadın olan pek çok kadın mecmuası çıkarılmıştı. Bu gazete ve mecmuaların bir kısmı çocuk eğitimi, aile, ev işleri, sağlık gibi kadınları ilgilendirdiği düşünülen konulara yer veriyor; iyi eş, iyi anne nasıl olunacağı hususunda kadınları eğitme maksadı taşıyordu. Bir kısmıysa siyasete dokunmasa da erkek dergileri gibi şiirlere ve çeşitli konularda düzyazılara yer vererek kadının, "saçı uzun, aklı kısa" olmadığını ispatlamaya çalışıyordu. Bir kısmı da kadının taleplerini gündeme getirip hak elde etmeyi amaçlıyordu.

Bu gazetenin çıkarılışı ve yazarlarına dair tanıklıklarım unutamayacağım hatıralarım arasındadır. Evet, bir kadına en iyi dost bir başka kadın oluyordu. Ve tuhaftır ki bir kadının en büyük, en azılı düşmanı da yine bir kadındı.

Hayatımın en savunmasız olduğum senelerinde beni himaye ederek kollayan Mehpare Hanım bu gazetede yazmaktaydı. Musikiye karşı yeteneğimi keşfeden de yine oydu.

Yağmurlu, fırtınalı bir bahar günü annem cemiyet binasını temizlerken, ben de Mehpare Hanım'ın küçük yazı odasındaydım. Otuzlu yaşlarında, orta boylu, alımlı bir kadındı. Mini mini burnu, iri gözleri, gür siyah saçlarıyla oldukça güzeldi. Öyle müşfikti ki karakteri simasına yansıdığından pek şirin bir ifadeye sahipti. Hiç evlenmemişti, senelerdir yaşlı anneannesiyile ikamet ediyordu. Talipleri de olduğu hâlde onun gibi bir kadın niçin izdivaç etmemişti, bilemiyordum. Ancak çocukluktan genç kızlığa geçerken öğrenecektim nedenini ve hayret edecektim.

Annem minnet duyduğu için fedakârlıkla kendini işine adanmıştı, ben genellikle Mehpare Hanım'ın yanında olurdum. O çalışırken yahut okurken odasındaki kadife döşemeli kanepeye oturup bir şeylerle oyalanırdım. Kimi zaman da birlikte oynar; şarkı söyler, şiirler ezberlerdik. Okumayı öğrenmem için alfabe çalışırdık. Mehpare Hanım bazı zamanlar beni önüne oturtup saçlarımı okşayarak tarar, ardından örerdi. Pek çok elbisemi de bizzat o dikip hediye etmişti. Sanırım evlat arzusunu tatmin etmekteydim; yavrusu gibi beni bağrına basması, yokluğa rağmen en sevdiğim şekerlemeleri bulup alması bundandı. İkinci annem gibiydi.

Yine bir gün, Mehpare Hanım masası başında çalışmaktaydı. Ahşap masa üzerine açılmış onca kitabın arasında yazı takımları görünmez olmuştu. Bense yere kadar uzanan pencerenin önünde diz çökmüş, yağmuru izliyordum. Kimi zaman kristal buz parçalarına dönüşen damlaları seyretmeye bayılıyordum. Cama vurduktan sonra sıçrayarak düşerken çıkardıkları sesi dinliyordum.

Arada bir dönüp baktığım Mehpare Hanım şakaklarını ovarak masadan kalktı. Kollarını havaya kaldırıp şöyle bir rahatladıktan sonra en güzel tebessümünü takınıp yanıma geldi.

“Güzel Nevacığım, ufak bir musiki ziyafeti verelim mi kendimize, ne dersin?”

Ellerimi çırparak neşeyle güldüm ve koşarak odanın köşesinde bulunan piyanonun yanına gidip kapağını açtım. Piyano oldukça eskiydi. Her yanı yıpranmıştı ama sesi müthişti. Mehpare Hanım’ın narin parmakları tuşlar üzerinde gezinirken peydahlanan mucize gibi nağmeleri dinlemek, oyun oynamaktan daha hoş geliyordu bana. Aldığım lezzeti dondurmanın, şekerlemenin lezzetine değişmezdim. İçimde bir şeylerin kanatlandığını, meleklerin elimden tutup beni gökyüzüne yükselttiklerini hissediyordum. O sesi dinlerken sanki Mehpare Hanım’ın yanında değildim de semada bulutlar arasında dolaşmaktaydım. Dahası buna saatlerce devam edebilir, hiç bitmesin isterdim.

Mehpare Hanım piyanonun önündeki uzun sıraya oturunca her zaman olduğu gibi hemen yanına yerleşip başımı kolunun altına soktum. Müziği sonlandırana kadar ona bu şekilde yaslanarak dinlemek hoşuma gidiyordu.

Mehpare Hanım, ona yaslanınca saçlarımı okşayıp alnımdan öptü ve çalmaya başladı. Evvela bize ait ruhu okşayan, huzur ilham eden bir nağme çaldı; ardından “polka” denilen Polonyalıların danslarına has hareketli bir ritme başladı. Oturduğum yerde müziğe uyarak kıpırdanmak suretiyle kendimce dans ediyordum ki birdenbire, daha evvel hiç işitmediğim bir nağmeye geçti Mehpare Hanım. Müzik çok latif, ruhuma derinden hitap eden, billur gibi bir ahenge sahipti.

Bu kez bulutlar üzerinde yürümüyordum, durgun bir suyun içine düşmüştüm. Ve suyun vücudumu şefkatle sardığını hissediyordum. O vakit müziğin kudretinin tam anlamıyla farkında değildim. Dinleyicilerin aslında müziği yapanın kölesine dönüştüğünden, bestekâr nasıl istemişse ona göre hislerinin şekil aldığından habersizdim. Müziğe göre hüzünlüyor, müziğe göre neşeleniyorduk. Ruhlarının hükümranı, müziği işittikleri an yalnızca bestekârdı.

Maalesef kısa süre sonra ses aniden kesiliverdi ve birden ruhum bedenime döndü. Aslında Mehpare Hanım'ın yanında oturduğumu anladım.

Cemiyet üyelerinden Necla Hanım müziği duyarak gelmiş ve dinlemek için bir iskemleye yerleşmeden evvel bir konuda Mehpare'nin fikrini almak istemişti. İki hanım, biri piyano önünde oturur hâlde, diğeri ayakta sohbeta dalınca az evvelki müziği yeniden duymak için sabırsızlanmaya başlamıştım. Huzursuzca Mehpare Hanım'ın gömleğini çekiştiriyordum fakat önemli bir mesele üzerine konuştuklarını anlayarak vazgeçtim. O vakit şuursuzca piyanoya uzandı parmaklarım.

Şükür ki boyum uzun olduğu için ayağım piyanonun pedalına yetişebilmekteydi.

Mehpare Hanım çalarken kimi zaman onu seyrettiğimden, hangi tuşlardan hangi tiz ve toklukta seslerin çıkacağını tahmin ediyordum. Daha evvel bir iki tuşa öylesine dokunmam dışında piyano çalma teşebbüsüm olmamıştı aslında. Fakat o an içimde kabaran ani ve garip bir hisle tuşlara dokundum. Ardından parmaklarım irademin dışında piyanonun üzerinde istemsizce ama hevesle gezinmeye başladı. Az evvel dinlediğim nağmeyi tam olarak yakalayamıyordum ama yaklaşmıştım. Hatalarım çoktu fakat bir ahenk tutturmayı ba-

şarmıştım. Üstelik kendimi çok tuhaf, farklı hissediyordum. Sanki sözlerle ifade edemeyeceğim bir dünya vardı içimde ve müzik o saklı dünyama tercüman oluyordu. Kelimeler olmaksızın konuşuyor gibiydim. Çocukluğumun sonlarında ilk kez tecrübe ettiğim o hissi, bugün bile enstrümanları elime her alışımında ilk günkü tazeliğinde hissedebiliyorum.

Kelimelere ihtiyaç duymadan, hatta kelimelerin kifayetsiz kalacağı yüce, ulvi bir lisanla kendini ifade etmek ne müthiştir! Bedeniniz müziği yakalamaya sadece bir araçtır, zira parmaklarınız tele ya da tuşlara dokunurken, aslında ruhunuz et ve kemiğin esaretinden kurtularak bambaşka bir semaya süzülmetedir. Dinlerken kapıldığınız eşsiz hislerden çok daha öte, daha fevkalade, harikulade bir histir çalmak.

Kimi zaman arp, lavta, bazen keman ya da tanbur çalarak müzik icra ederken hep o semaya kabul edilirim ki bunun bir lütuf olduğunu bilerek o günden beri şükrederim. Bu sema ancak bazılarının girişine izin verilen, cennetin bir odası gibidir. Gökkuşağının renklerini kullanarak duygularını ve gördüğünü saf beyaz üzerine rengârenk tasvir eden ressam; ince ve hüzünlü sesiyle inleyen, inleten hanende; dansının her bir bükülüşünde parmaklarında parıltılı ziller takılı, lepiska saçlı rakkase de benim gibi o semaya kabul edilenlerdendir. Sanatkârların âlemidir bize o girişi lütfedilen sema.

Ruhumuzu saçıp savuran bu coşkun his diğerlerinden farklı kılıyordu bizi. Ve bu durum bazen ızdıraba da dönüşebiliyordu, çünkü farklı olmak yalnızlığı da beraberinde getiriyordu. Fakat ben hiç yalnızlık hissetmeyecektim. Zira kabiliyetim keşfedilip eğitildikten sonra saray meşklerine dâhil olma şerefine erişecek ve bu sayede benim gibi hassas pek çok sanatkâr ruhla bir araya gelme keyfini tadabilecektim. Üs-

telik takdir edilecek, övülecektim ki bizim gibiler için daha ötesi var mıdır?

Kaderimin güldürdüğü kadar da ağlatacağından habersiz piyanoda bir süre o nağmeyi çalmaya çalıştıktan sonra parmaklarımı tuşlardan çektiğimde tuhaf bir huzur içindeydim. Kucağımda birleştirdiğim ellerimi Necla Hanım birden avuçları arasına alıp dudaklarına götürerek öpünce ürktüm. Ne zaman yanıma gelip diz kırmıştı? Heyecanına ise anlam verememiştim. O an Mehpare Hanım'ın odada olmadığını fark ettim. Az sonra cemiyetin önemli isimlerinden Süleyman Nazım Efendi'yle dönünce bir gariplik olduğunu hissettim. Necla Hanım ellerini sevinçle çırpıyor ve aynı cümleyi Süleyman Nazım Efendi'ye söyleyip duruyordu.

“İnanamazsın azizim! Hiç eğitilmemiş bir çocuk, bir makamı nasıl olur da pek az hatayla, bu denli başarılı icra edebilir? Neva'nın yüce bir musiki ruhu, tabiatı zorlayan bir kabiliyeti var efendim.”

Heyecan beni de sarmıştı ve yanıma gelip saçlarımı okşayan Mehpare Hanım'a yerimden kalkmadan sıkıca sarıldım, tedirgindim. O yere çömelerek yanağımdan öptü. O sırada Süleyman Nazım'ın sabırsız sesini işittim.

“Devam ediniz küçük hanım. Biz de dinleyelim...” diyerek beni teşvik ediyordu.

Parmaklarımı yeniden piyano üzerine koydum, semanın bir kere açılan kapılarından yeniden girmek için can atmaktaydım. Ve müziğe bıraktım kendimi. İşte bu kez de billur bir saraydaydım.

Az sonra omzumu bir erkek eli şiddetle sıktığında, zaman ve mekâna dönerek hakkımda konuşulanları işittim. Süleyman Nazım Efendi'nin sesiydi bu.

“Haklısın Mehpere, İsmail Saib Efendi'ye başvurmalıyız. İşin erbabı, emin ellerde yetişmeli Neva.”

Bu sayede ancak benzerini Sencer Yüzbaşı'da görebileceğim müthiş bir zekâ olan Beyazıt Kütüphanesi Hafız-ı Kütüb'ü İsmail Saib'le müşerref olmuşum.